

Nagovor ob svečani podelitvi listin za najboljše študijske dosežke študentov Univerze v Ljubljani – 2016, 7. december 2016

prof. dr. Tomaž Prosen

Dragi prejemniki priznanj za najboljše študijske dosežke Univerze v Ljubljani v letu 2016, spoštovani gospod rektor, cenjene kolegice in kolegi in ostali gostje,

V veliko veselje mi je, da sem dobil to čast, da vas nagovorim, spoštovani študenti. Naj vam najprej vsem v svojem imenu iskreno čestitam, saj ste v svojih okoljih dosegli visoko-nadpovprečne oziroma izjemne študijske dosežke, ki so vredni občudovanja. Ti vam bodo tudi pomembna popotnica pri vašem nadaljnjem znanstvenem, strokovnem ali umetniškem uveljavljanju.

Želel bi izpostaviti svoj pogled na položaj, v katerem živimo, še posebej v primerjavi s preteklimi, ne tako davnimi obdobji. Živimo v tako imenovani informacijski družbi, kjer smo konstantno, ves čas povezani z omrežji, rangirani po raznih lestvicah ali kako drugače umeščeni v svoj predal, področje, polje, skupino, itn. Ves čas imamo dostop do skoraj vseh v nekem trenutku dosegljivih informacij, in zdi se, da bi si težko želeli boljših pogojev za znanstveno in ustvarjalno delo. Po drugi strani pa nas običajne človeške lastnosti silijo v konformizem, in z vso informacijsko infrastrukturo je to morda včasih še bolj poudarjeno. Pravzaprav je konformizmu še težje uiti, kot nekoč. Glavne znanstvene in umetniške dosežke je vedno vzpodbudil naključen navdih, pa čeprav je ta praviloma povezan tudi s pridobljeno kar največjo mero aktualnega znanja na področju. Res velike reči, veliki dosežki človeškega uma, redko nastanejo po programu, projektu, ki bi si ga vnaprej spisali. Še redkeje že vnaprej vemo, kako in za kaj bo tisto, kar bomo šele odkrili, praktično uporabno oziroma bo imelo tehnološko vrednost. Pa vendar se zdi, da moderna družba ravno to pričakuje od nas, in to vedno bolj. Ustvarjanje znanja je postalo, podobno kot vse druge dejavnosti, bolj ali manj dobro utečena industrija z natančnimi marketinškimi prijemi. Pri tem industrijskem pridobivanju znanja pa često sodelujejo tudi ljudje in motivi, ki v kakem drugem, recimo bolj romantičnem času tam ne bi imeli kaj iskati. Često so žrtev te znanstvene industrije tudi etična in kakovostna merila v raziskovanju, in posledično, visokošolskem izobraževanju.

Zato se mi zdi, da je biti zares svobodno kreativen v teh časih morda še težje, kot je bilo nekoč. Še toliko težje je to za mlade ustvarjalne ljudi, v najbolj plodnem in produktivnem obdobju življenja, še posebej, če se morajo ves čas prilagajati pričakovanju svojega okolja za ceno socialne varnosti in udobnosti stalne akademske službe, ki jih morda nekoč nekje čaka. Kako to preseči? Kako tistim najboljšim na svojih področjih povedati, da se jim ni treba ozirati na nič drugega, kot na tisto prvinsko silo, ki je v njih, ki jih enostavno silí k ustvarjanju

in se ne ozira na nič drugega in ki vsake toliko rodi čudovito dete? Zavedati se moramo, da je svobodno ustvarjanje znanja, ali pa svobodno umetniško ustvarjanje, velik privilegij in hkrati velika odgovornost. Ta možnost ne sme postati samoumevna, hkrati pa mora vedno ostati dostopna.

Vsekakor ste vsi vi, ki ste danes tu nagrajeni, v tistem obdobju, ko morate in smete znanje in ustvarjalnost sprejemati povsem svobodno, brez vsakih spon in obveznosti. In tistim res najboljšim med vami tudi iskreno želim, da bi lahko vedno ostali takšni. Spoznali ste že ali pa boste, da je znanstveno in umetniško ustvarjanje najbolj strastna in predana človekova dejavnost, in to na dolge proge. Ko vas enkrat zares zagrabi in osvoji, vas ne spusti več. Mnogi od vas boste na neki točki odšli na izpopolnjevanja v tujino, včasih tudi za dalši čas. Vsem tem želim, da bi kasneje tudi v domovini dobili ustrezne pogoje za delo, da bi si lahko zares brezkompromisno želeli vrniti.

Sam zase lahko rečem, da sem imel to srečo, da sem lahko svojo ustvarjalno energijo vedno usmerjal v probleme, ki so se mi zdeli tisti hip najbolj relevantni. In da se mi ni bilo treba nikoli ozirati na nič drugega. Vem, da je bil oziroma je še zame to velik privilegij. Ukvarjam se s področjem teoretične in matematične fizike, s problemi, ki jih je vedno zelo težko motivirati z neposredno uporabno vrednostjo. Edini relevantni arbiter uspeha na takšnem področju je globalna, mednarodna znanstvena skupnost, ki presodi vrednost dosežka skozi vpliv, ki ga ima na druge, povezane probleme in pereča odprta vprašanja na nekem področju. Če imate zares srečo, potem lahko včasih kak tak dosežek vodi do novega eksperimenta oz. razlage novega fizikalnega pojava. Pravzaprav se z naše perspektive zdi, tako kot mi je večkrat na pol v šali razložil moj dolgoletni prijatelj in sodelavec prof. Thomas Seligman, da so v formalnem naravoslovju samo dve vrsti problemov: V prvi škatli so nerešljivi, v drugi pa trivialni problemi. In naloga teoretičnega fizika je zgolj v tem, da razpozna problem, ki ne sodi v prvo škatlo in ga sramežljivo premakne v drugo.

Naloga znanosti tudi širše je torej premikati mejo med znanim in neznanim, včasih v manjših, včasih pa v večjih korakih. Čeprav se včasih zdi, da so vsa velika, res osnovna vprašanja znanosti že razrešena, pa smo trenutno še vedno pred velikimi izzivi. V fiziki in kozmologiji je npr. povsem nepojasnjeno zakaj se vesolje pospešeno širi, kaj je izvor temne snovi in temne energije, kako združiti kvantno fiziko in teorijo gravitacije, teoriji, ki se zdita povsem neuskladjeni, pa vendar vsaka zase odlično opišeta vse opazljive pojave. Pravijo, da je enaindvajseto stoletje, stoletje biologije in znanosti o življenju. Tu stojimo pred izjemnimi izzivi, predvsem v povezavi z genetiko in nevrologijo, ki lahko samo v teku ene ali dveh generacij povsem spremenijo stroj človeške vrste. Nekako me preveva občutek, da živimo v času, ki bi ga po istoimenskem romanu Arturja C. Clarka lahko poimenovali "Konec otroštva". Naloga vaše generacije bo, da nas varno pripeljete v dobo odraslosti.

Še enkrat, iskrene čestitke in še veliko prihodnjih uspehov!

Velja govorjena beseda.